

**УСНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/-ЫН  
ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН**

## **УСНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН /ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА/-ЫН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ**

Энэхүү “Усны тухай хууль /шинэчилсэн найруулга/-ын төсөл”-ийн үр нөлөөний үнэлгээг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйл, Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-д заасны дагуу Усны тухай хуулийн /шинэчилсэн найруулга/-ын төслийн төслийн зүйл, заалтын харилцан уялдаа, практикт хэрэгжих боломж, үр нөлөөг тооцох, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, улмаар хуулийн төслийн боловсруулалтыг сайжруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор хийсэн болно.

Үр нөлөөний үнэлгээний зорилго нь Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь:

- тавьсан зорилгодоо хүрэх боломжтой эсэх;
- практикт хэрэгжих боломжтой эсэх;
- ойлгомжтой, хэрэглэхэд тодорхой эсэх;
- иргэн, хуулийн этгээдэд хүлээн зөвшөөрөгдөх боломжтой эсэх;
- улсын төсөв, эдийн засагт үзүүлэх үр дагавар;
- бусад хууль тогтоомжтой уялдсан эсэхийг үнэлэхэд оршино.

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь усны нөөцийн хамгаалалт, ашиглалт, сав газрын менежмент, усны аюулгүй байдал, ус ашиглах эрх, усны төлбөр, усны дата, цахим мониторинг, ус дахин ашиглалт, хил дамнасан усны хамтын ажиллагаа зэрэг шинэ үеийн зохицуулалтыг иж бүрнээр тусгасан цогц хуулийн төсөл байна.

### **ХОЁР. ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ**

Хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах 6 шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэв.  
Үүнд:

| № | Шалгуур үзүүлэлт           | Үнэлэх зорилго                                              |
|---|----------------------------|-------------------------------------------------------------|
| 1 | Зорилгод хүрэх байдал      | Хуулийн төсөл бодит зорилгод хүрэх боломжтой эсэх           |
| 2 | Практикт хэрэгжих боломж   | Хэрэгжүүлэх институц, санхүү, хүний нөөц бүрдсэн эсэх       |
| 3 | Ойлгомжтой байдал          | Нэр томьёо, бүтэц, зохицуулалт ойлгомжтой эсэх              |
| 4 | Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал | Иргэн, ААН, байгууллагуудын зүгээс хүлээн зөвшөөрөгдөх эсэх |
| 5 | Зардал                     | Төсөв, эдийн засагт үзүүлэх нөлөөлөл                        |
| 6 | Харилцан уялдаа            | Бусад хуультай нийцэл, давхардал, хийдэл байгаа эсэх        |

Эдгээр шалгуур нь “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-д заасан үндсэн шалгуур үзүүлэлтүүдтэй нийцэж байна.

**Зорилгод хүрэх байдал** хэмээх шалгуур үзүүлэлтийг Усны тухай хуулийн /шинэчилсэн найруулга/-ын төслийн зохицуулалт нь түүнийг боловсруулах болсон хууль зүйн үндэслэл, практик хэрэгцээ, шаардлагад нийцэж байгаа эсэх, мөн усны нөөцийн нэгдсэн менежмент, усны аюулгүй байдал, усны нөөцийн хамгаалалт, тогтвортой ашиглалттай холбоотой зорилгыг тодорхой, бүрэн илэрхийлсэн эсэхийг тогтоох зорилгоор сонгов.

**Практикт хэрэгжих боломж** хэмээх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийг дагаж мөрдөх, хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай эрх зүй, байгууллага, санхүү, техник, мэдээллийн тогтолцооны нөхцөл бүрдсэн эсэх, мөн төрийн байгууллага, ус ашиглагч иргэн, хуулийн этгээдийн түвшинд хэрэгжих боломжтой эсэхийг тогтоох зорилгоор сонгов.

**Ойлгомжтой байдал** хэмээх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зохицуулалт нь түүнийг хэрэгжүүлэх иргэн, хуулийн этгээдэд ойлгомжтой, тодорхой эсэх, мөн хэрэглэсэн нэр томьёо, хэл зүй, найруулга нь хууль тогтоомж боловсруулах аргачлал болон хууль зүйн техникийн шаардлагад нийцсэн эсэхийг тогтоох зорилгоор сонгов.

**Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал** хэмээх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зохицуулалт нь иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, ус ашиглагч болон орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх нөлөөлөл, тэдгээрийн зүгээс хүлээн зөвшөөрөгдөх боломж, нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад нийцэж байгаа эсэхийг үнэлэх зорилгоор сонгов.

**Зардал** хэмээх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хэрэгжүүлэхэд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага болон улсын төсөвт үүсэх зардал, ачааллыг тодорхойлох, усны мэдээллийн сан, мониторинг, усны аудит, сав газрын менежмент зэрэг шинэ тогтолцоог хэрэгжүүлэхтэй холбоотой санхүүгийн үр дагаврыг тооцох зорилгоор сонгов.

**Харилцан уялдаа** хэмээх шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийн зохицуулалт нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Газрын тухай хууль, Зөвшөөрлийн тухай хууль, Ашигт малтмалын тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомж, дагалдах журам, стандарттай хэрхэн уялдаж байгааг тогтоох зорилгоор сонгосон болно.

## **ГУРАВ. ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ**

Үр нөлөөний үнэлгээнд дараах үндсэн зохицуулалтуудыг хамруулан авч үзэв:

- Сав газрын нэгдсэн менежмент
- Газрын доорх усны хамгаалалт
- Ус ашиглах зөвшөөрөл
- Ус ашигласны төлбөр ба эдийн засгийн зохицуулалт
- Усны мэдээллийн тогтолцоо
- Ус дахин ашиглалт
- Усны экологийн аюулгүй байдал
- Усны аудит ба мониторинг
- Хил дамнасан усны хамтын ажиллагаа
- Усны маргаан шийдвэрлэх ажиллагаа

Эдгээр зохицуулалт нь хуулийн төслийн гол агуулгыг бүрдүүлж байгаа бөгөөд нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин, төрийн удирдлагад шууд нөлөө үзүүлэх зохицуулалтууд юм.

### **ДӨРӨВ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ**

Өмнөх үе шатанд Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтүүдийг сонгож, үнэлгээ хийх хүрээг тогтоосон. Үүний дагуу тухайн шалгуур үзүүлэлт бүрт нийцсэн шалгах хэрэгслийг тодорхойлон дараах байдлаар авч үзэв.

Хүснэгт 1.

| Д/д | Шалгуур үзүүлэлт         | Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг                                                                                                                                                                                                                                          | Тохирох шалгах хэрэгсэл            |
|-----|--------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|
| 1   | Зорилгод хүрэх байдал    | Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь усны нөөцийн хамгаалалт, усны аюулгүй байдал, сав газрын нэгдсэн менежмент, ус ашиглалтын эдийн засгийн зохицуулалт, усны мэдээллийн тогтолцоо зэрэг харилцааг зохицуулсан 100 зүйл бүхий цогц зохицуулалттай | Зорилгод дүн шинжилгээ хийх        |
| 2   | Практикт хэрэгжих боломж | Усны үндэсний зөвлөл, сав газрын захиргаа, усны мэдээллийн нэгдсэн сан, цахим мониторинг, усны аудит зэрэг шинэ институт, механизмын хэрэгжилт                                                                                                                  | Практикт хэрэгжих боломжийг судлах |
| 3   | Ойлгомжтой байдал        | Хуулийн төслийн бүтэц, бүлэг, зүйл, нэр томьёо, зохицуулалтын агуулга                                                                                                                                                                                           | Ойлгомжтой байдлыг шалгах          |

|   |                            |                                                                                           |                                                                                                     |
|---|----------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 4 | Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал | Ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага, орон нутгийн иргэдэд үзүүлэх нөлөөлөл      | Хуулийн төслийн зохицуулалт иргэн, байгууллагад хэрхэн нөлөөлөх, хүлээн зөвшөөрөгдөх эсэхийг шалгах |
| 5 | Зардал                     | Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой улсын төсөв, иргэн, аж ахуйн нэгжид үүсэх зардал | Зардлын тооцоо хийх                                                                                 |
| 6 | Харилцан уялдаа            | Хуулийн төслийн бусад хууль тогтоомжтой нийцэл, давхардал, хийдэл                         | Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах                                                               |

#### **4.1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ**

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалд усны нөөцийг хамгаалах, тогтвортой ашиглах, усны аюулгүй байдлыг хангах, сав газрын нэгдсэн менежментийг хөгжүүлэх, газрын доорх усны хамгаалалтыг сайжруулах, усны нөөцийн хомсдол болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн эрсдэлийг бууруулах, усны мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоо болон цахим хяналт-шинжилгээний эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоход оршино гэж тусгасан байна.

Хуулийн төсөлд усны нөөцийн нэгдсэн менежмент, сав газрын удирдлага, усны аюулгүй байдал, усны дата ба цахим мониторинг, экологийн урсац, усны аудит, усны эрсдэлийн үнэлгээ, ус дахин ашиглалт, газрын доорх усны хамгаалалт, усны төлбөр болон эдийн засгийн зохицуулалт зэрэг орчин үеийн шинэ зохицуулалтыг тусгасан нь хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон зорилготой нийцэж байна. Мөн усны нөөцийг стратегийн ач холбогдол бүхий үндэсний баялаг гэж үзэж, иргэдийн аюулгүй, хүртээмжтэй ундны ус хэрэглэх эрхийг хамгаалах, усны нөөцийг шинжлэх ухаан, мэдээлэл, датад суурилан удирдах зохицуулалтыг тусгасан нь усны салбарын эрх зүйн шинэчлэлийн бодит хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн байна.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд ус ашиглалтын зөвшөөрөл, усны хамгаалалтын бүс, усны хяналт-шинжилгээ, усны мэдээллийн нэгдсэн сан, хил дамнасан усны хамтын ажиллагаа, усны маргаан шийдвэрлэх ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой зохицуулалтыг цогцоор нь тусгасан нь усны салбарын өмнө тулгамдаж байгаа бодит асуудлыг шийдвэрлэхэд чиглэсэн байна. Ингэснээр усны нөөцийн хамгаалалт, ашиглалт, хяналт, засаглалын уялдаа холбоо сайжирч, усны нөөцийг урт хугацаанд тогтвортой ашиглах нөхцөл бүрдэхээр байна.

Иймд “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлгээ хийхээр Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төслийг бүхэлд нь, тухайлбал усны нөөцийн хамгаалалт, сав газрын менежмент, ус ашиглах эрх, усны төлбөр, усны мэдээллийн тогтолцоо, усны аудит, экологийн аюулгүй байдал, хариуцлага болон бусад холбогдох зохицуулалтыг хамруулан сонгосон болно.

| № | Хуулийн төсөл | Тайлбар |
|---|---------------|---------|
| 1 |               |         |

#### 4.2. “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд усны нөөцийн нэгдсэн менежмент, сав газрын удирдлага, усны мэдээллийн нэгдсэн сан, цахим мониторинг, усны аудит, усны кадастр, усны лабораторийн стандарт, усны эрсдэлийн удирдлага зэрэг шинэ институт, зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд эдгээрийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой төрийн байгууллагын бүтэц, чиг үүрэг, хяналт-шинжилгээний тогтолцоог боловсронгуй болгохоор тусгасан байна.

Хуулийн төсөлд Усны үндэсний зөвлөл, сав газрын захиргаа, усны мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоо, усны дата болон цахим мониторингийн системийг бий болгох, усны аудитын тогтолцоог нэвтрүүлэх, ус ашиглалтын бүртгэл, хяналтыг сайжруулах зэрэг зохицуулалтыг тусгасан нь практикт хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой байна. Мөн ус ашиглалтын зөвшөөрөл, усны төлбөр, усны хамгаалалтын бүс, усны эрсдэлийн үнэлгээ, усны хяналт-шинжилгээтэй холбоотой зохицуулалтыг нэгтгэн системчилсэн нь хэрэгжилтийн нэгдмэл байдлыг хангах нөхцөлийг бүрдүүлжээ.

Гэвч практик хэрэгжилтийн түвшинд тодорхой хүндрэл, эрсдэл үүсэхээр байна. Тухайлбал сав газрын захиргааны хүний нөөц, мэргэжлийн чадавх сул, орон нутгийн төсөв хүрэлцээгүй, усны мэдээллийн нэгдсэн сан болон цахим мониторингийн дэд бүтэц хангалтгүй, усны лабораторийн хүчин чадал сул зэрэг асуудал практикт тулгарч болзошгүй байна. Түүнчлэн усны аудит, дата мэдээлэл, цахим хяналт-шинжилгээ, экологийн урсац зэрэг шинэ зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай техник, технологи, программ хангамж, мэргэжлийн хүний нөөц одоогийн байдлаар хангалтгүй байгаа нь хэрэгжилтэд хүндрэл учруулж болзошгүй юм.

Мөн ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгжид шинээр тавигдах усны аудит, мониторинг, тайлагнал, ус ашигласны төлбөр, дахин ашиглалтын шаардлагууд нь тодорхой хэмжээний санхүү, зохион байгуулалтын ачаалал үүсгэхээр байна. Ялангуяа уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, эрчим хүч, газар тариалангийн салбарт хэрэгжилтийн үе шаттай зохицуулалт шаардлагатай гэж үзэв.

Иймд хуулийн төслийг практикт үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхийн тулд сав газрын захиргаа болон орон нутгийн байгууллагын хүний нөөц, техникийн чадавхыг бэхжүүлэх, усны мэдээллийн нэгдсэн систем болон цахим мониторингийн дэд бүтцийг үе шаттай хөгжүүлэх, шаардлагатай санхүүжилтийн эх үүсвэрийг бүрдүүлэх, мэргэжлийн лабораторийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, ус ашиглагчдад шилжилтийн зохистой хугацаа олгох, дагалдах журам, стандарт, аргачлалыг боловсронгуй боловсруулах шаардлагатай байна.

Иймээс “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхэд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь хэрэгжих боломжтой боловч хэрэгжилтийг хангахын тулд үе шаттай хэрэгжилт, институцийн чадавх, санхүүжилт, дижитал дэд бүтэц, мэргэжлийн хүний нөөцийн бэлтгэлийг давхар хангах шаардлагатай гэж үзэв.

### Практик хэрэгжилтэд тулгарах асуудал. Хүснэгт 3

| №  | Асуудал                                                                                | Үзүүлэх нөлөөлөл                                                                                 |
|----|----------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1  | Сав газрын захиргааны хүний нөөц, мэргэжлийн чадавх сул                                | Усны хяналт-шинжилгээ, сав газрын менежментийн хэрэгжилт хангалтгүй болох                        |
| 2  | Усны мэдээллийн нэгдсэн сан, цахим мониторингийн дэд бүтэц хангалтгүй                  | Усны мэдээлэл солилцоо, хяналтын тогтолцоо доголдох                                              |
| 3  | Орон нутгийн төсөв, санхүүжилт хүрэлцээгүй                                             | Хуулийн хэрэгжилт удаашрах, шаардлагатай тоног төхөөрөмж, техник нэвтрүүлэх боломж хязгаарлагдах |
| 4  | Усны лаборатори, шинжилгээний байгууллагын хүчин чадал сул                             | Усны чанарын хяналт, мониторингийн үр нөлөө буурах                                               |
| 5  | Усны аудит, экологийн урсац, усны эрсдэлийн үнэлгээний аргачлал, стандарт боловсроогүй | Шинэ зохицуулалтыг хэрэгжүүлэхэд эрх зүйн болон техникийн хүндрэл үүсэх                          |
| 6  | Ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгжийн дасан зохицох бэлтгэл хангалтгүй                   | Ус ашиглалтын тайлагнал, төлбөр, мониторингийн шаардлагыг хэрэгжүүлэхэд хүндрэл гарах            |
| 7  | Уул уурхай, үйлдвэрлэлийн салбарын ус ашиглалтын хамаарал өндөр                        | Ус ашиглалтын хязгаарлалт, төлбөрийн шинэ тогтолцоонд эсэргүүцэл үүсэх                           |
| 8  | Байгууллагын чиг үүргийн давхардал, мэдээллийн уялдаа сул                              | Хяналт, зөвшөөрөл, шийдвэр гаргалтад зөрчил үүсэх                                                |
| 9  | Дижитал систем, дата удирдлагын эрх зүйн зохицуулалт бүрэн хөгжөөгүй                   | Усны мэдээллийн аюулгүй байдал, өгөгдлийн нэгдмэл байдал алдагдах                                |
| 10 | Усны талаарх олон нийтийн эрх зүйн ойлголт, оролцоо сул                                | Хуулийн хэрэгжилт, олон нийтийн хяналт хангалтгүй байх                                           |

#### 4.3. “Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь усны нөөцийн хамгаалалт, ашиглалт, сав газрын нэгдсэн менежмент, усны мэдээллийн тогтолцоо, усны аюулгүй байдал, усны эдийн засгийн зохицуулалт, усны хяналт-шинжилгээ, хариуцлагын тогтолцоо зэрэг харилцааг бүлэгчилсэн бүтэц, логик дарааллын дагуу зохицуулсан

байна. Хуулийн төслийн бүтэц нь нийтлэг зохицуулалт, төрийн удирдлага, усны нөөцийн ангилал, ус ашиглалт, хамгаалалт, мэдээллийн тогтолцоо, олон улсын хамтын ажиллагаа, хариуцлага болон шилжилтийн зохицуулалт гэсэн үндсэн хэсгүүдэд хуваагдсан нь зохицуулалтын уялдаа холбоо, ойлгомжтой байдлыг хангах ач холбогдолтой байна.

Хуулийн төсөлд нийцүүлэн “Цэвдэг”, “гадаргын ус”, “газрын доорх ус”, “мөстөл, мөсөн гол”, “хйимэл усан сан”, “усны орчин”, “саарал ус”, намаг”, “хөв”, “цөөрөм”, “эрэг”, “ус хагалбарын хил” зэрэг өмнө хууль тогтоомжид нарийвчлан зохицуулагдаагүй шинэ нэр томьёо, ойлголтыг тусгасан нь усны салбарын орчин үеийн харилцааг ойлгомжтой тодорхойлоход ач холбогдолтой байна. Мөн усны нөөцийн нэгдсэн менежмент, сав газрын удирдлага, ус ашиглалтын эрх, усны хамгаалалтын бүс, усны төлбөрийн зохицуулалт зэрэг асуудлыг бүлэгчилэн зохицуулсан нь хэрэглэхэд хялбар, системчилсэн бүтэц бүрдүүлжээ.

Гэвч зарим нэр томьёо, ойлголт нь олон улсын эрх зүйн нэр томьёог шууд орчуулсан шинжтэй байгаа нь практикт хэрэглэхэд ойлголтын зөрүү үүсгэх эрсдэлтэй байна. Тухайлбал “экологийн шударга ёс”, “усны дипломат ажиллагаа”, “усны дата”, “усны аюулгүй байдал” зэрэг нэр томьёоны агуулга, хамрах хүрээг илүү нарийвчлан тодорхойлох шаардлагатай гэж үзэв. Мөн “цахим мониторинг”, “усны аудит”, “экологийн урсац” зэрэг шинэ институтуудтай холбоотой зохицуулалтын хэрэгжилтийн журам, аргачлал тодорхойгүй тохиолдолд практикт ялгаатай ойлголт, хэрэглээ үүсэх боломжтой байна.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд хэрэглэсэн зарим нэр томьёог Монгол Улсын бусад хууль тогтоомжид хэрэглэж буй нэр томьёотой уялдуулах шаардлагатай байна. Тухайлбал “усны дата” гэх ойлголтыг “усны мэдээлэл, өгөгдөл”, “цахим удирдлага”-ыг “цахим мэдээллийн тогтолцоо” зэрэг хууль зүйн техникийн шаардлагад нийцсэн байдлаар нэг мөр болгох шаардлагатай гэж үзэв.

Иймд “Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхэд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь ерөнхий бүтэц, зохицуулалтын дарааллын хувьд ойлгомжтой, системчилсэн боловч зарим шинэ нэр томьёо, олон улсын ойлголтыг илүү нарийвчлан тодорхойлох, хууль зүйн техникийн нэр томьёог нэг мөр болгох шаардлагатай гэж үзэв.

#### **4.4. “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ**

Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь иргэдийн аюулгүй, хүртээмжтэй ундны ус хэрэглэх эрхийг хамгаалах, усны нөөцийг тогтвортой ашиглах, усны бохирдлыг бууруулах, усны хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, усны мэдээллийн ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, сав газрын нэгдсэн менежментийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн тул нийгмийн нийтлэг ашиг сонирхолд нийцсэн зохицуулалт гэж үзэх үндэслэлтэй байна.

Хуулийн төсөлд усны нөөцийг стратегийн ач холбогдол бүхий үндэсний баялаг гэж үзэж, иргэдийн ундны усны хэрэглээний давуу эрхийг хамгаалах, газрын доорх усны хэт ашиглалтыг бууруулах, ус дахин ашиглалтыг дэмжих, усны хамгаалалтын бүсийг тогтоох, усны хяналт-шинжилгээ болон мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоог бий болгох зэрэг зохицуулалтыг тусгасан нь олон нийт, орон нутгийн иргэдийн зүгээс эерэгээр хүлээн зөвшөөрөгдөх боломжтой байна. Мөн усны мэдээллийн ил тод байдал, олон нийтийн оролцоо, нийтийн ашиг сонирхлын нэхэмжлэл зэрэг зохицуулалт нь иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой байна.

Гэвч ус ашигласны төлбөр, усны аудит, мониторинг, ус ашиглалтын хязгаарлалт, усны хамгаалалтын бүсийн дэглэм, хаягдал ус цэвэршүүлэх шаардлага зэрэг шинэ зохицуулалт нь уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, эрчим хүч, газар тариалангийн салбарт тодорхой хэмжээний эдийн засгийн болон зохион байгуулалтын ачаалал үүсгэхээр байна. Ялангуяа газрын доорх ус ашигладаг уул уурхайн болон үйлдвэрлэлийн байгууллагын хувьд ус ашиглалтын хяналт, төлбөр, тайлагнал, нөхөн сэргээлтийн шаардлага нэмэгдэх нь зарим тохиолдолд эсэргүүцэл үүсгэх эрсдэлтэй байна.

Түүнчлэн усны хамгаалалтын бүс тогтоох, ус ашиглалтын хязгаарлалт хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор зарим орон нутгийн иргэн, аж ахуйн нэгжийн газар ашиглалт, эдийн засгийн үйл ажиллагаанд нөлөөлөх боломжтой тул нөхөн олговор, шилжилтийн зохицуулалт, үе шаттай хэрэгжилт шаардлагатай гэж үзэв.

Иймд хуулийн төслийн зохицуулалтыг иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын зүгээс хүлээн зөвшөөрөгдөх боломжийг нэмэгдүүлэхийн тулд усны эрх зүйн боловсрол, олон нийтийн мэдээллийг сайжруулах, хэрэгжилтийг үе шаттай зохион байгуулах, ус ашиглагчдад дасан зохицох хугацаа олгох, ус хэмнэх болон дахин ашиглах технологид эдийн засгийн дэмжлэг үзүүлэх, орон нутгийн иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

Иймээс “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхэд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь олон нийтийн зүгээс ерөнхийдөө эерэгээр хүлээн зөвшөөрөгдөх боломжтой боловч бизнесийн салбар, ус ашиглагч байгууллагын хувьд үе шаттай шилжилтийн зохицуулалт, эдийн засгийн дэмжлэг, ойлголт сурталчилгаа шаардлагатай.

#### **4.5. “Зардал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ**

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл хэрэгжсэнээр усны нөөцийн хамгаалалт, сав газрын нэгдсэн менежмент, усны мэдээллийн тогтолцоо, цахим мониторинг, усны аудит, усны лаборатори, ус дахин ашиглалт болон усны эрсдэлийн удирдлагатай холбоотой шинэ тогтолцоо, дэд бүтэц бий болохтой холбоотойгоор улсын төсөв, орон нутгийн төсөв, иргэн, аж ахуйн нэгжид тодорхой хэмжээний нэмэлт зардал үүсэхээр байна.

Хуулийн төсөлд тусгагдсан усны мэдээллийн нэгдсэн сан, цахим мониторингийн систем, усны кадастр, усны аудит, усны лабораторийн стандарт, сав газрын удирдлагын тогтолцоо зэрэг шинэ институтуудыг хэрэгжүүлэхэд техник, технологи, программ хангамж, лабораторийн тоног төхөөрөмж, мэдээллийн дэд бүтэц, мэргэжлийн хүний нөөц шаардлагатай бөгөөд үүнтэй холбоотойгоор улсын төсвөөс нэмэлт санхүүжилт шаардагдана. Мөн орон нутгийн түвшинд сав газрын захиргаа, хяналт-шинжилгээ, мэдээллийн тогтолцоог хэрэгжүүлэхэд төсвийн ачаалал нэмэгдэхээр байна.

Түүнчлэн ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгжийн хувьд ус ашигласны төлбөр, бохирдуулсны нөхөн төлбөр, усны аудит, мониторингийн тайлагнал, ус цэвэршүүлэх болон ус дахин ашиглах технологийн шаардлага нэмэгдэхтэй холбоотой compliance буюу хууль хэрэгжилтийн зардал өсөхөөр байна. Ялангуяа уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, эрчим хүч, газар тариалангийн салбарт ус ашиглалтын хяналт, усны төлбөр, мониторинг, ус хэмнэлтийн шаардлагыг хэрэгжүүлэхэд нэмэлт хөрөнгө оруулалт шаардлагатай болно.

Гэвч урт хугацааны үр нөлөөний хувьд усны үр ашиггүй хэрэглээ буурах, ус дахин ашиглалт нэмэгдэх, усны бохирдлын улмаас үүсэх эдийн засгийн болон экологийн хохирол багасах, усны нөөцийн хамгаалалт сайжрах, усны аюулгүй байдал хангагдах зэрэг эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчны эерэг үр ашиг бий болохоор байна. Мөн усны мэдээллийн ил тод байдал, нэгдсэн хяналт, сав газрын менежмент сайжирснаар төсвийн хөрөнгө оруулалтын үр ашиг нэмэгдэх боломжтой гэж үзэв.

Үүнээс гадна ус хэмнэх болон ус дахин ашиглах технологи нэвтрүүлэх, усны дэд бүтэц хөгжүүлэх чиглэлээр төр-хувийн хэвшлийн түншлэл, олон улсын байгууллага, хөгжлийн сан, ногоон санхүүжилт, уур амьсгалын хөрөнгө оруулалтыг татах боломж бүрдэхээр байна.

Иймд “Зардал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхэд Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн нарийн судалгааг Аргачлал батлах Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын дөрөвдүгээр хавсралт “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ын дагуу хийж гүйцэтгэнэ.

#### **4.6. “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ**

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь усны нөөцийн хамгаалалт, ашиглалт, сав газрын нэгдсэн менежмент, усны аюулгүй байдал, ус ашиглах зөвшөөрөл, усны хяналт-шинжилгээ, усны мэдээллийн тогтолцоо болон хариуцлагын харилцааг цогцоор нь зохицуулж байгаа бөгөөд байгаль орчин, газрын харилцаа, ашигт малтмал, зөвшөөрөл, хот байгуулалт, нийтийн үйлчилгээ болон хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой бусад хууль тогтоомжтой нягт уялдаж байна.

Хуулийн төсөл нь Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль-д заасан байгаль орчныг хамгаалах суурь зарчим, экологийн тэнцвэрт байдлыг хангах бодлоготой нийцэж байгаа бөгөөд усны нөөцийн хамгаалалт, экологийн аюулгүй байдал,

бохирдуулагч төлөх зарчимтай уялдсан байна. Мөн Газрын тухай хууль-ийн газар ашиглалт, хамгаалалтын бүсийн зохицуулалттай холбогдож байгаа бөгөөд усны хамгаалалтын бүс, сав газрын менежменттэй холбоотой зохицуулалтыг харилцан уялдуулах шаардлагатай байна.

Түүнчлэн Зөвшөөрлийн тухай хуультай ус ашиглах зөвшөөрөл, бүртгэл, хяналтын зохицуулалт нягт холбоотой байгаа бөгөөд зөвшөөрөл олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох процедурын уялдааг хангах шаардлага үүсэж байна. Ашигт малтмалын тухай хууль-тай уул уурхайн ус ашиглалт, газрын доорх усны хэрэглээ, нөхөн сэргээлт, усны мониторингийн асуудлаар уялдах бөгөөд уул уурхайн салбарын ус ашиглалтад тавих хяналт, хязгаарлалтын зохицуулалтыг нэг мөр болгох шаардлагатай байна.

Мөн Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль-тай ус дахин ашиглалт, хаягдал ус, ус хангамжийн дэд бүтэц, усны чанарын стандартын асуудлаар уялдаа холбоотой байна. Түүнчлэн Зөрчлийн тухай хууль болон Эрүүгийн хууль-тай усны нөөц бохирдуулах, хууль бусаар ашиглах, усны мэдээлэл нуух, экологийн урсацад хохирол учруулах зэрэг зөрчил, хариуцлагын зохицуулалтыг уялдуулах шаардлагатай байна.

Зарим зохицуулалтын хүрээнд давхардал, хийдэл үүсэх эрсдэл ажиглагдаж байна. Тухайлбал ус ашиглах зөвшөөрөл, байгаль орчны үнэлгээ, экологийн хяналт, усны хамгаалалтын бүс, усны мониторинг зэрэг асуудалд төрийн байгууллагуудын бүрэн эрх давхардах магадлалтай байна. Мөн усны аудит, усны дата, цахим мониторинг, экологийн урсац зэрэг шинэ институтуудтай холбоотой зохицуулалт нь бусад хууль тогтоомжид нарийвчлан тусгагдаагүй байгаа тул дагалдах журам, стандарт, аргачлал боловсруулах шаардлагатай байна.

Иймд хуулийн төслийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд холбогдох хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, давхардсан бүрэн эрхийг тодорхой болгох, усны мэдээллийн нэгдсэн тогтолцооны эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх, салбар хоорондын мэдээллийн уялдаа холбоог хангах, дагалдах журам, стандарт, техникийн зохицуулалтыг үе шаттай батлан мөрдүүлэх шаардлагатай байна.

Иймээс “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхэд Усны тухай хууль-ийн шинэчилсэн найруулгын төсөл нь бусад хууль тогтоомжтой ерөнхийдөө нийцэж байгаа боловч зарим зохицуулалтын давхардал, хийдлийг арилгах, салбар хоорондын уялдаа холбоог илүү нарийвчлан зохицуулах шаардлагатай байна.

## **ТАВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ**

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үр нөлөөг “зорилгод хүрэх байдал”, “практикт хэрэгжих боломж”, “ойлгомжтой байдал”, “хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал”, “зардал”, “харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлэхэд хуулийн төсөл нь усны нөөцийн хамгаалалт, усны аюулгүй байдал, сав газрын нэгдсэн менежмент, усны мэдээллийн тогтолцоо, усны эдийн засгийн зохицуулалт, усны хяналт-

шинжилгээний эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоход чиглэсэн цогц зохицуулалт болсон гэж үзэв.

Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, төрөөс баримталж буй байгаль орчин, усны нөөцийн талаарх бодлого, олон улсын нийтлэг чиг хандлагатай нийцэж байгаа бөгөөд усны нөөцийн тогтвортой ашиглалт, газрын доорх усны хамгаалалт, усны нөөцийн хомсдолоос урьдчилан сэргийлэх, усны мэдээллийн ил тод байдлыг хангах, усны нөөцийг шинжлэх ухаанд суурилан удирдах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн байна. Мөн усны аудит, усны дата, цахим мониторинг, экологийн урсац, усны эрсдэлийн удирдлага зэрэг орчин үеийн шинэ институтуудыг тусгасан нь усны салбарын эрх зүйн шинэчлэлийн ач холбогдлыг нэмэгдүүлж байна.

Хуулийн төслийн хэрэгжилтийн хүрээнд сав газрын захиргаа болон орон нутгийн байгууллагын хүний нөөц, техникийн чадавх сул, усны мэдээллийн нэгдсэн сан болон цахим мониторингийн дэд бүтэц хангалтгүй, усны аудит болон лабораторийн тогтолцоо бүрэн хөгжөөгүй, хэрэгжилтэд шаардагдах төсөв, санхүүжилтийн асуудал хүндрэл учруулж болзошгүй байна. Түүнчлэн ус ашиглагч аж ахуйн нэгжүүдэд ус ашигласны төлбөр, усны аудит, мониторинг, ус хэмнэлтийн шаардлагатай холбоотой нэмэлт ачаалал үүсэхээр байна. Мөн зарим нэр томьёо, шинэ институтын ойлголтыг илүү нарийвчлан тодорхойлох, холбогдох бусад хууль тогтоомжтой уялдуулах шаардлага байна.

## **ЗУРГАА. ЗӨВЛӨМЖ**

Усны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үр нөлөөний үнэлгээний дүнд үндэслэн дараах зөвлөмжийг гаргаж байна.

6.1. Хуулийн хэрэгжилтийг үр нөлөөтэй хангах зорилгоор сав газрын захиргаа болон орон нутгийн байгууллагын хүний нөөц, мэргэжлийн чадавхыг үе шаттайгаар бэхжүүлэх, усны хяналт-шинжилгээ, мэдээллийн удирдлага, усны аудитын чиглэлээр мэргэшсэн хүний нөөц бэлтгэх шаардлагатай.

6.2. Усны мэдээллийн нэгдсэн сан, цахим мониторинг, усны кадастр, усны дата удирдлагын тогтолцоог хөгжүүлэх хүрээнд дижитал дэд бүтэц, техник, программ хангамжийн санхүүжилтийг улсын төсөв болон олон улсын санхүүжилтийн эх үүсвэрээр үе шаттай шийдвэрлэх шаардлагатай.

6.3. Усны аудит, экологийн урсац, усны эрсдэлийн үнэлгээ, усны чанарын индекс, ус дахин ашиглалттай холбоотой журам, стандарт, аргачлалыг холбогдох байгууллагуудтай хамтран боловсруулж батлах шаардлагатай.

6.4. Ус ашиглагч иргэн, аж ахуйн нэгжид шинэ зохицуулалтад дасан зохицох боломж олгох үүднээс ус ашигласны төлбөр, усны аудит, мониторинг, тайлагнал, ус хэмнэлтийн шаардлагыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх нь зүйтэй.

6.5. Уул уурхай, боловсруулах үйлдвэр, эрчим хүч, газар тариалангийн салбарт газрын доорх ус ашиглалтыг бууруулах, гадаргын ус болон дахин ашигласан усны хэрэглээг нэмэгдүүлэх бодлогыг үе шаттай хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

6.6. Ус хэмнэх, ус дахин ашиглах, бохир ус цэвэршүүлэх технологи нэвтрүүлж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгжид татварын хөнгөлөлт, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн болон эдийн засгийн механизмыг бүрдүүлэх шаардлагатай.

6.7. Усны талаарх олон нийтийн мэдээлэл, эрх зүйн боловсрол, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх хүрээнд усны мэдээллийн ил тод байдлыг хангаж, усны мэдээллийн цахим нэгдсэн системийг олон нийтэд хүртээмжтэй хөгжүүлэх шаардлагатай.

6.8. Байгаль орчныг хамгаалах тухай хууль, Газрын тухай хууль, Зөвшөөрлийн тухай хууль, Ашигт малтмалын тухай хууль, Хот, суурины ус хангамж, ариутгах татуургын ашиглалтын тухай хууль зэрэг холбогдох хууль тогтоомжтой уялдуулан нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай.

6.9. Ус ашиглах зөвшөөрөл, усны хамгаалалтын бүс, усны мониторинг, экологийн хяналттай холбоотой төрийн байгууллагуудын давхардсан бүрэн эрхийг тодорхой болгож, мэдээллийн уялдаа холбоог хангах шаардлагатай.

6.10. Усны салбарын санхүүжилтийн тогтвортой эх үүсвэрийг бүрдүүлэх хүрээнд төр-хувийн хэвшлийн түншлэл, ногоон хөрөнгө оруулалт, олон улсын байгууллага, хөгжлийн сангийн санхүүжилтийг татах бодлогыг дэмжих шаардлагатай.

6.11. Хуулийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг хангах зорилгоор хэрэгжилтийн үе шаттай төлөвлөгөө боловсруулж, шаардлагатай дүрэм, журам, стандарт, техникийн зохицуулалтыг тухай бүр батлан мөрдүүлэх нь зүйтэй гэж үзэв.